

ANTOANETA OLTEANU

SOVIETLAND

II

ȚARA GULAGULUI

Editor: Dan Iulian Mărgărit

Redactor: Mirela Ivan Nobel

Tehnoredactare: Adriana Andreiaș

Coperta: Andrei Mărgărit

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

OLTEANU, ANTOANETA

Sovietland : țara gulagului / Antoaneta Olteanu. - Târgoviște :

Cetatea de scaun, 2019

Conține bibliografie

Index

ISBN 978-606-537-435-5

94

Toate drepturile de reproducere, integral sau parțial, prin orice mijloace, inclusiv stocarea neautorizată în sisteme de căutare sunt rezervate.

Reproducerea se poate face doar cu acordul scris al editurii, cu excepția unor scurte pasaje care pot constitui obiectul recenziilor și prezentărilor.

ISBN 978-606-537-435-5

Copyright Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2019

editura@cetateadescaun.ro www.cetateadescaun.ro

Cuprins

INTRODUCERE	11
1. REPRESIUNEA.....	15
1.1. Teroarea Roșie (5 septembrie 1918 – 1923)	21
1.2. Marea Teroare (30 iulie 1937 – 1 noiembrie 1938).....	38
1.3. Teroarea împotriva țăranilor	51
1.3.1. Colectivizarea stalinistă.....	64
1.4. Teroarea după Stalin.....	76
2. LAGĂRE ȘI ÎNCHISORI.....	82
2.1. Închisorile țariste.....	83
2.2. Închisorile sovietice	88
2.3. Lagărele. Un scurt istoric	89
2.4. Cine sunt deținuții?	110
3. PROZA DE LAGĂR. DE CE SE SCRIU MEMORII?	115
3.1. Câteva considerații generale. Lagărul și memoriile sale	116
3.2. Delimitările speciei: jocurile memoriei sau veridicitatea prozei?.....	122
3.3. Definiții (in)utile?.....	124
3.3.1. Autobiografie:	125
3.3.1.1. Autobiografia interviu	125
3.3.2. Jurnal:	126
3.3.3. Memorii (chiar cu varianta, apărută în ultima vreme, memorii de lagăr):.....	126
3.3.3.1. Memorii scrise	127
3.3.4. Proza document (Varlam Șalamov):.....	127
3.3.5. Roman autobiografic:.....	127
3.3.6. Ficțiune bazată pe amintirile carcerale (Iuri Dombrovski, Herta Müller):.....	133
3.4. De ce sunt înregistrate amintirile? Lagărul ca experiență	137
3.4.1. Document istoric vs document ficțional.....	142
3.4.1.1. Grad maxim de obiectivitate.....	142
3.4.1.2. Subiectivitatea inerentă.....	145

3.4.1.3. Apariția unei ficțiuni, în grade extrem de diferite.	148
3.4.1.4. Transformarea materialului obiectiv.....	150
3.4.1.5. O nouă formă de proză.....	150
3.5. Capcanele memoriei. Obiectivitate vs subiectivitate	152
3.6. Există un canon? Canonul poetic – memoriile ca povestire	156
3.6.1. Naratorul	157
3.6.2. Narațiunea	158
4. TEME ȘI MOTIVE DE LAGĂR.....	161
4.1. Arestarea	163
4.1.1. Motivele arestării.....	163
4.1.1.1. Timpul arestării.....	169
4.1.1.2. Și totuși, cine putea fi arestat?	174
4.1.1.3. Arestări anunțate.....	176
4.1.1.4. Corbii negri.....	177
4.1.2. Primele proceduri	179
4.1.3. Vizite, pachete.....	183
4.2. Ancheta. Interogatoriul.....	186
4.2.1. Dușmani ai poporului	203
4.2.2. Rudele și prietenii dușmanilor poporului	208
4.2.3. Turnătorii	214
4.2.4. Anchetatorii	221
4.2.5. Călăii.....	223
4.3. Judecarea	223
4.4. Transportul condamnaților spre locul de detenție	229
4.4.1. Călătoria cu trenul.....	229
4.4.2. Călătoria cu vaporul.....	243
4.5. Tranzitul	247
4.5.1. Închisori de tranzit	247
4.5.1.1. Lubianka:	255
4.5.1.3. Butîrka.....	260
4.5.1.4. Taganka.....	267
4.5.1.5. Gheorghievsk	267
4.5.1.6. Jilava.....	268
4.5.1.7. Malmaison.....	274

4.5.1.8. Rahova	274
4.5.2. Lagărele de tranzit	275
4.5.2.1. Magadan	277
4.5.2.2. Buhta Nahodka	277
4.5.2.3. Vanino	278
5. DESTINAȚIA FINALĂ.....	281
5.1. Închisorile de pedeapsă	281
5.1.1. Iaroslavl (Iaroslavka)	281
5.1.2. Vladimir	286
5.2. Închisorile din România – închisori de izolare și de pedeapsă.....	286
5.2.1. Penitenciarul de la Pitești.....	291
5.2.2. Penitenciarul de la Aiud.....	304
5.2.3. Penitenciarul de la Gherla.....	309
5.2.4. Penitenciarul de la Mislea.....	315
5.2.5. Penitenciarul de la Craiova.....	319
5.2.6. Penitenciarul de la Oradea	320
5.2.7. Penitenciarul de la Sighet	321
5.2.8. Penitenciarul de la Rîmnicu Sărat	321
5.3. Lagărele de muncă forțată	322
5.3.1. Scurtă descriere.....	322
5.3.2. SLON – Lagărele cu destinație specială din Solovki	330
5.3.3. Dalstroï	331
5.3.4. Dincolo de Cercul Polar. Expediția Uhtinskaia – (din 1931 Uhtpecilag)	336
5.3.5. Marile șantiere.....	338
5.3.5.1. Belbaltlag.....	338
5.3.5.2. Bamlag - BAM – Baikalo-Amurskaia maghistră	342
5.3.5.3. Dmit(rov)lag – canalul Moscova-Volga:	342
5.3.5.4. Vislag.....	343
5.3.6. Alte lagăre importante.....	343
5.3.6.1. Norillag	343
5.3.6.2. Sevlag.....	343
5.3.6.3. Siblag.....	344
5.3.6.4. Vorkutlag	345

5.3.7. Măsuri politice în lagăre.....	345
5.3.8. Reprimarea conducătorilor de lagăre	348
5.4. Lagărele de muncă din România	350
5.4.1. Coloniile de muncă.....	358
5.4.2. Marile șantiere.....	359
5.4.2.1. Canalul Dunăre – Marea Neagră	359
5.4.2.2. Balta Brăilei	364
5.4.2.3. Bicz.....	368
5.4.3. Exploatarea miniere	369
5.5. Deportările.....	374
5.5.1. Deportări români	382
5.6. Șarașki.....	390
5.7. Spitalele de psihiatrie speciale (<i>psihuški</i>)	393
6. VIAȚA ÎN LAGĂR	401
6.1. Descrierea lagărelor	402
6.2. Zona și obiectivele ei.....	411
6.2.1. Baraca.....	411
6.2.2. Baia	418
6.3. Muncile.....	420
6.3.1. Selecția	426
6.3.2. Ziua de lucru.....	428
6.3.3. Exploatarea forestieră	434
6.3.4. Exploatarea miniere:.....	438
6.3.5. Fabrici de textile:.....	441
6.4. Mâncare.....	442
6.4.1. Foamea.....	449
6.4.2. Visarea mâncării.....	456
6.5. Bolile.....	459
6.6. Activitatea educativă.....	461
6.7. Torturile și pedepsele.....	467
6.7.1. Carcera	467
6.7.2. Torturile	468
6.7.3. Execuțiile	471
6.8. Revoltele.....	474

6.9. ...și evadările	481
7. CĂLĂI ȘI VICTIME	484
7.1. Administrația lagărelor.....	484
7.1.1. Comandanții.....	484
7.1.2. Gardienii	487
7.2. Victimele	495
7.2.1. Disidenții.....	495
7.2.2. Arestații	506
7.2.3. Politicii.....	506
7.2.4. Socialiștii – „prizonieri de importanță politică”	509
7.2.5. Deținuții de drept comun (<i>bîtovîe</i>).....	511
7.2.6. <i>Urki, Blatnîe, vorî v zakone</i> (infractorii profesioniști).....	512
7.2.7. <i>Pridurki</i> (privilegiații).....	517
7.2.8. Scufițele roșii (<i>krasnîe șapociki</i>).....	518
7.2.9. Muribunzii (<i>fitili, dohodiaghi</i>)	519
8. TRIBULAȚIILE ELIBERĂRII	521
8.1. Teamă de a se întoarce acasă	521
8.2. Aministiile.....	524
8.3. Eliberarea	526
8.3.1. Eliberare cu domiciliu obligatoriu:	540
8.4. Reabilitarea	541
8.5. Și totuși, cifrele.....	543
BIBLIOGRAFIE.....	546
LISTA ABREVIERILOR FOLOSITE	569
INDICE DE NUME	571

din nou de la capăt, într-un fel de pedeapsă sisifică eternă) sunt câteva dintre reperele pe care le prezentăm în detaliu în acest volum. Cu siguranță că erau și altele care puteau fi dezvoltate... Cu siguranță că se putea vorbi și mai mult, mai ales despre suferințele deținuților români. Am preferat să aloc un spațiu mai mare realităților sovietice pentru că ele au fost arhetipul, modelul general care s-a aplicat identic, mai ales la început, și la noi în țară sau în celelalte țări socialiste, pentru a se contura mai clar asemănările și mai ales diferențele locale. Pentru că, trebuie să spunem, sistemul de represiune și concentrare românesc, în pofida respectării cu strictețe a modelului impus de sus, a găsit câteva „porțițe” prin care și-a putut manifesta la modul oribil originalitatea (pentru a nu vorbi, de exemplu, decât despre „experimentul Pitești”...).

1. Represiunea

Comuniștii declară deschis că ei nu-și pot atinge obiectivele decât distrugând prin violență vechea ordine socială.

Karl Marx, *Manifestul Partidului Comunist*

Moartea învinșilor este necesară pentru liniștea învingătorilor.

Surse de inspirație au fost folosite de bolșevici în măsurile lor de represiune a dușmanilor fie din istoria universală, fie din trecutul marilor conducători cu mână de fier, fie din cel al mișcărilor revoluționare. Machiavelli spunea: „Conducătorii sunt judecați după rezultate, de aceea trebuie să încerce să păstreze puterea și să repurteze victorii. Indiferent de mijloacele folosite pentru atingerea scopului, acestea vor fi întotdeauna considerate corecte și vor fi aprobate”¹. Sau cum afirma deja Lenin în 1906: „Dictatura nu este nimic altceva decât puterea absolută, nelimitată de legi, neîngrădită de nici un fel de reguli și bazată direct pe forță”². În fapt, ideile acestea nu sunt originale în spațiul rusesc: în 1874, Tkaciov spunea: „Poporul este incapabil să facă singur o revoluție socială și să-și organizeze viața pe baze mai bune. În mod evident, poporul este indispensabil revoluției. Dar aceasta cu condiția ca o minoritate revoluționară să preia conducerea”³.

¹ Apud Dmitri Volkogonov, *Lenin – o nouă biografie*, Ed. Orizonturi-Lider, București, f.a., p. 395.

² Volkogonov, *op.cit.*, p. 479.

³ Apud Hélène Carrère d'Encausse, *Lenine*, Fayard, 1998, p. 105.

Pe de altă parte, Gorki, în studiul său *Despre țărănimea rusă*, care nu-i face deloc cinste, explică formele crude ale Revoluției Ruse doar prin barbaria poporului rus (deși, să recunoaștem, acte colective de asemenea „barbarii” nu prea au existat în istoria rusă înainte de 1917): „Tragedia Revoluției Ruse se desfășoară printre «semi-barbari». Atunci când fruntașii revoluției – un grup format din cei mai activi oameni inteligenți – sunt acuzați de «sălbăticie», percep această acuzație ca fiind o minciună și o calomnie, inevitabile în lupta partidelor politice, iar din partea oamenilor inteligenți, drept o sinceră confuzie”¹. E vorba despre un articol scandalos al scriitorului rus, publicat în anul 1922 la Berlin și care nu a fost publicat în Rusia niciodată, din câte știm noi. Aici Gorki „demască” grobianismul țăranilor și lipsa lor de cultură și de idei, violența predominantă și consumul excesiv de alcool, limitând la ele toată esența problemei țărănești.

Pe de altă parte, dacă acceptăm opinia lui Martin Sixsmith, „în sens mai larg, anul 1917 nu a reprezentat de fapt o cotitură. Istoria de o mie de ani a autocrației din Rusia avea să continue. Se schimbaseră doar numele”². Tot sistem autocrat ce anihila orice formă de democrație, ce utiliza violența față de dușmanii politici. De altfel, este foarte interesant și faptul că în mecanismul terorii nu putem să nu vedem justificarea perpetuă: alții au făcut rău, noi îi pedepsim/noi ne răzbunăm. Toată istoria universală se bazează pe această lege a Talionului care, de la un moment la altul, a purtat diferite nume. Un alt element caracteristic, tot în cadrul comparării faptei de violență cu ce se întâmplase înainte, este că strămoșii au fost și mai violenți de atât. Politologul polonez Piotr Wierzbicki, în monumentală sa analiză *Structura minciunii*, identifică aceste mecanisme:

¹ Apud Serghei Melgunov, *Teroarea roșie în Rusia. 1918-1924*, Muzeul Brăilei – Ed. Istros, Brăila, 2017, p. 21; vezi și <http://rulife.ru/mode/article/68>, consultat la data de 7 decembrie 2018.

² Martin Sixsmith, *Rusia – un mileniu de istorie*, Humanitas, 2016, p. 217.

Orânduirea socialismului real naște uneori chiar crime. Dar ele nu înseamnă nimic pe lângă crimele sistemelor anterioare.

Bolșevicii au ucis. Dar mai înainte au ucis și țarii, care au comis mult mai multe crime, pentru că ei au guvernat mult mai mult timp. Crimele prezente sunt justificate de crimele din trecut. Cine îi critică pe bolșevici pentru jertfele umane acela uită că în Rusia țaristă viața omenească nu avea nici un preț. Conducând prin violență și teroare, bolșevicii nu au săvârșit nimic nou. Pe acest teren de sute de ani se conducea prin violență și teroare¹.

Faptul că nu a fost un procedeu ocazional se vede din convingerea, manifestată frecvent de Lenin și acoliții lui, că numai prin teroare se pot menține la putere și chiar pot să-și extindă puterea și în exterior. Întreținerea unei stări de instabilitate și manipularea maselor sunt urmări clasice ale regimului totalitar:

Bolșevicii s-au menținut la putere numai prin folosirea neîntreruptă a terorii, principala lor preocupare fiind transportarea cât mai rapidă a războiului civil în alte țări. Nutreau convingerea fermă că suporterii din străinătate vor veni la putere numai prin folosirea forței și a terorii. În manifestul către Congresul al II-lea al Cominternului, se face o declarație clară în acest sens: „ Internaționala Comunistă nu poate recunoaște acele organizații care, deși includ dictatura proletariatului în programele lor, duc o politică de soluționare pașnică a crizelor istorice”².

Revoluția Franceză, o altă sursă de inspirație, a fost folosită și ea în aspectele care îl interesau pe liderul politic: dictatură a proletariatului, dar condusă de câțiva intelectuali conștienți ideologic și care trebuia să traseze liniile directe ale

¹ Piotr Wierzbicki, *Structura minciunii*, București, Ed. Nemira, 1996, pp. 29-30.

² Volkogonov, *op.cit.*, p. 429.

dezvoltării, fără posibilitatea democratică de a le discuta. În articolul său *Dușmanii poporului*, Lenin scria: „Exemplul iacobinilor mi se pare instructiv. Nu este învechit, dar trebuie adaptat la clasa revoluționară a secolului al XX-lea, muncitorii și semiproletarii. Dușmanii poporului din perspectiva acestor clase nu sunt monarhii, ci categoria socială a moșierilor și capitaliștii”¹. E adevărat, de multe ori sunt aduse diverse argumente care spun că Lenin nu ar fi dorit utilizarea terorii. Mai ales după executarea fratelui său, Aleksandr, pentru terorism, gândurile lui despre teroare ar indica o asemenea opinie: „Nu, nu o vom lua pe acest drum, drumul nostru trebuie să fie diferit (...). Inutilitatea totală a terorii este clar arătată de experiența mișcării revoluționare ruse (...). Acțiunile individuale de terorism (...) creează doar o senzație pe termen scurt și duc pe termen lung la apatie și la așteptarea pasivă a unei alte «senzații»”². Dar considerațiile filosofice se schimbă total în fața realității din teritoriu. După situația fulminantă de după congresul partidului, din anul 1903, la care a avut scindarea membrilor în bolșevici și menșevici, la care mișcarea revoluționară socialist-democrată din Rusia a avut de suferit în urma acestei împărțiri în tabere, analiștii sunt de părere că tocmai acest moment a fost unul crucial atât pentru Lenin, cât și pentru mișcarea bolșevică ulterioară. Iată ce spune Adam B. Ulam:

Bolșevismul ca stare de spirit s-a născut atunci, în acei doi ani, în acei doi ani în Geneva. Izolarea relativă a lui Lenin, înfrângerile sale repetate ar fi fost de neîndurat fără convingerea tot mai fermă a propriei infailibilități în privința problemelor doctrinare și organizatorice. La rândul ei, această convingere a dus la o suspiciune aproape patologică cu privire la motivațiile oamenilor care nu puteau vedea adevărul simplu, așa cum era el expus în *Ce-i de făcut?* sau în cel mai

¹ *Polnoe sobranie socinenii*, vol. 32, p. 306, apud Volkogonov, op.cit., pp. 176-177.

² Apud Adam B. Ulam, *Bolșevicii. Triumful comunismului în Rusia. O istorie intelectuală și politică*, Ed. Corint, București, 2009, p. 30.

recent articol al lui Lenin (...). Cu timpul, această suspiciune și intoleranță față de dezacord aveau să atingă sfere de gândire și activitate ce nu aveau nimic în comun cu politica¹.

Regimul sovietic a cunoscut, de-a lungul timpului, mai multe valuri de teroare, deși istoricii s-au oprit cu precădere asupra celui din 1937-1938, numit Marea Teroare. Dar victime, în număr uriaș, au căzut pradă represiunilor și înainte, și după acest val. Cunoscutul disident rus, Dimitri Lihaciov, în volumul său de memorii, subliniază acest lucru:

Unul dintre obiectivele amintirilor mele este de a risipi mitul referitor la faptul că cea mai cruntă perioadă a represiunilor a venit în anii 1936-1937. Cred că în viitor statistica arestărilor și execuțiilor va arăta că valurile de arestări, execuții care pornise deja de la începutul anului 1918, încă înainte de declararea oficială, în toamna aceluiași an, a Teorii Roșii, iar mai apoi valul a crescut tot timpul până la moartea lui Stalin și, se pare, noul val din 1936-1937 a fost numai „al nouălea val” (...). Nu Stalin a inițiat Teroarea Roșie. Când a venit la putere, el doar a augmentat-o până la proporții incredibile².

Lihaciov se referă la faptul că, și în anul 1989, an cu semnificație deosebită în privința destrămării lagărului comunist din Europa, în URSS, și ea la un pas de dezmembrare, se vorbea într-un decret al Prezidiului Sovietului Suprem al URSS „despre măsurile suplimentare de restabilire a justiției în privința victimelor represiunilor care au avut loc în perioada anilor 30-40 și la începutul anilor 50”. Decretul nu vorbea despre caracterul politic al acestor represiuni și se limita, după cum vedem, doar la perioada stalinistă³. Același an a marcat și apariția, în Rusia, a *Arhipelagului Gulag*, cu acordul lui Gorbaciov. Abia din 1992, printr-un decret al

¹ *Idem*, p. 212.

² Dimitri Lihaciov, *Vospominania*, Logos, Sankt-Petersburg, 1995, p. 118.

³ Apud G.M. Ivanova, *Istoria GULAGA. 1918-1958. Soțialno-ekonomiceski i politiko-pravovoi aspekti*, Nauka, Moscova, 2006, p. 4.

Președintelui Federației Ruse, sunt desecretizate legile și actele aferente care au slujit ca bază legislativă pentru măsurile represive și încălcarea drepturilor omului. Aceste materiale se refereau la activitatea instituțiilor judecătorești, a lagărelor și coloniilor, nu și a materialelor de anchetă a miliției.

După cum se poate vedea atât din materialele istorice, cât și din mărturiile nemijlocite ale celor închiși, sistemul represiv a cunoscut mai multe momente. Pentru că vorbim despre pedepsele pe care le primeau cei dovediți a fi dușmani ai poporului, și despre sistemul penal din sistemele totalitare se poate spune același lucru. Andrew Scobell, care a cercetat evoluția sistemelor penale din URSS, China, Cuba și RDG¹, a evidențiat cinci asemenea momente:

- etapa terorii, strâns legată de momentul cuceririi puterii și prigoana ulterioară a adversarilor politici, câștigarea susținerii din partea populației;

- intrarea în rutină și codificarea represiunii prin organizarea unui sistem formal de instanțe, un sistem birocratic perfecționat și, evident, de noi coduri penale potrivite noilor realități; acum accentul e pus pe infracțiunile cu violență, cele politice nemaifiind pedepsite în mare majoritate cu moartea;

- reajustarea: după aproximativ zece ani, codul penal e revizuit, mai ales dacă puterea este preluată de un nou lider; accentul este pus pe infracțiunile economice;

- reforma sistemului penal, care scoate de sub incidența legii multe dintre fostele infracțiuni, dar și reduce termenele maxime de detenție

- ultima etapă este cea în care se constată o anumită laxitate a codului penal, prin urmare se solicită o sporire a pedepselor².

¹ Andrew Scobell, *The Death Penalty under Socialism. 1917-1990: China, the Soviet Union, Cuba and the German Democratic Republic*, în „Criminal Justice History: An International Annual”, nr. 12/1991, pp. 216-217.

² Apud Radu Stancu, *Pedeapsa cu moartea în România comunistă*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, pp. 38-39.

1.1. Teroarea Roșie (5 septembrie 1918 – 1923)

Acum nu avem nevoie de justiție, acum suntem în război...

Feliks Dzerjinski

Toți revoluționarii visează la revoluție pentru a-și putea lichida dușmanii pe cale legală..., visează să cucerească puterea, să creeze un stat atotputernic care să-i trateze pe oamenii de rând drept supușii săi și să-i conducă cu ajutorul celor câteva mii sau milioane de birocrați de toate felurile (...). Visează la un „comitet al salvării publice” menit să-i înlăture pe toți aceia care îndrăznesc să gândească altfel (...) și, în sfârșit, visează să restrângă cât mai mult inițiativa individului și a națiunii în întregime... pentru a fi siguri că națiunea își va alege lideri care să gândească ca ea și să facă legi în numele ei.

Un sistem totalitar se caracterizează, evident, prin teroarea în care sunt ținuți membrii săi. Nici o dictatură nu se poate realiza în lipsa unei mâini forte, a unui aparat puternic de poliție politică ce veghează neabătut, zi și noapte, la bunul mers al lucrurilor, la anihilarea dușmanilor, atât interni, cât și externi și, bineînțeles, la pedepsirea lor. Ca și alte principii de bază, revoluția bolșevică a împrumutat multe lucruri de la Revoluția Franceză, încă din perioada în care această revoluție rusă era o

¹ P.A. Kropotkin, *Reci buntovșcika*, Sankt-Petersburg, 1906, p.85, Apud Dmitri Volkogonov, *Troțki – eternul radical*, traducere de Anca Irina Ionescu, Ed. Lider, București, f.a., p. 24.

utopie. În *Dicționarul comunismului*, coordonat de Stéphane Courtois, despre teroare se spune: „Teroarea, care ia succesiv formele intimidării, ale represiunii și ale exterminării, nu este o trăsătură proprie comunismului leninist. Liderii Revoluției Franceze apelaseră din plin la ea: teroare spontană a mulțimilor, care face posibilă răsturnarea celor aflați la putere, teroare programată, pentru ca ei să se mențină la putere și să guverneze, teroare prin care un clan își elimină concurenții și își arogă puterea absolută”¹.

Teroarea era însă nu neapărat o formă de protecție a tânărului stat. Dacă ne uităm mai bine, vedem că deja se contopise cu ideologia, cu sistemul de propagandă. Fără terorizarea populației abia deprinsă cu democrația, din Februarie 1917, noul stat al bolșevicilor nu avea cum să reziste. Teroarea a fost, prin urmare, un mijloc folosit din plin în timpul Revoluției din Octombrie și în perioada postrevoluționară, cu deosebire în timpul Războiului Civil. Acum se pun bazele regimului care va dura mai apoi până în ultimul deceniu al secolului al XX-lea, cu ușoare cosmetizări. Dar din studiile publicate chiar de Lenin și din mărturiile contemporanilor, ne dăm seama că apelul la teroare nu este o abordare temporară, pentru consolidarea unei poziții. Teroarea este un instrument de folosit multă vreme, pentru tot felul de dușmani și oponenți ai politicii unice impuse de la conducere:

Troțki își amintește că, atunci când Steinberg, comisarul revoluționar socialist de stânga pentru justiție, a protestat împotriva violenței ca mijloc de soluționare a problemelor sociale, Lenin a exclamat: „Nu-ți dai seama că nu vom ieși învingători dacă nu folosim cea mai dură teroare revoluționară?” Lenin rostea de zeci de ori pe zi tirade împotriva oricărui individ suspectat de pacifism: „Dacă nu putem împușca un

sabotor alb-gardist, ce mare revoluție am făcut? N-ați văzut ce scriu în presă ticăloșii de burghezi despre noi? Ce fel de dictatură e asta? Numai vorbe și nici un fel de acțiune!”².

Într-o discuție din anul 1907, când a fost întrebat ce trebuie făcut atunci când revoluția va veni, Lenin ar fi răspuns, în glumă: „oamenii vor fi întrebați dacă sunt pentru sau împotriva revoluției. Dacă vor fi împotriva, vor fi puși la zid și împușcați, iar dacă vor fi pentru, vor fi invitați să lucreze cu bolșevicii”³. Atunci Nadejda Konstantinova a protestat, se pare, pentru prima oară în fața lui Lenin: „ar însemna să-i pedepsești pe oameni pentru că au curajul convingerilor lor și să-i încurajezi pe ipocriți”⁴. Dar opiniile lui Lenin erau ferme. În articolul său *Plehanov despre teroare*, „Lenin a scris cu o sinceritate dezarmantă despre diferența între teroarea bolșevică și cea burgheză. Burghezia practica «teroarea împotriva muncitorilor, a soldaților și a țăranilor, în interesul unui mic grup de moșieri și bancheri, în timp ce regimul sovietic aplică măsuri decisive împotriva moșierilor, exploatatorilor și a complicilor lor, în interesul muncitorilor, al soldaților și al țăranilor»”⁴.

Imediat ce au venit la putere bolșevicii, unul dintre vechii tovarăși ai lui Lenin, Iuli Martov, liderul menșevicilor, a propus Congresului Sovietelor să fie creat un guvern de coaliție a partidelor socialiste, pentru a se evita războiul civil. Propunerea a fost exclusă imediat – Lenin și Troțki se pregătiseră ideologic și psihologic pentru declanșarea războiului civil. În primul an de deținere a puterii bolșevicii au fost responsabili de moartea a cel puțin 15.000 de persoane (în timp ce puterea țaristă, în intervalul 1825 și 1917, pronunțase 6321 de condamnări la moarte din

¹ O *Lenine. Materiali dlia biografii*, Moscova, 1924, pp. 104-105, apud Volkogonov, *Lenin*, p. 213.

² Ulam, *op.cit.*, p. 214.

³ *Idem*.

⁴ Volkogonov, *Lenin – o nouă biografie*, p. 24.

¹ Stéphane Courtois (coord.), *Dicționarul comunismului*, traducere de Mihai Ungureanu, Aliza Ardeleanu, Gabriela Ciubuc, Polirom, Iași, 2008, p. 15.

motive politice). Conform martorilor, nici măcar la ședințele de guvern (Sovnarkom) mulți participanți nu puteau scăpa de trăsăturile luptei din clandestinitate – peste tot era un aer conspirativ, ședințele se desfășurau pe fugă, discutând numai „probleme urgente” (la vremea aceea, totul era urgent), discuțiile erau aproape inexistente. În scurtă vreme a început să se guverneze numai prin decrete. Orlando Figes, în monumentală sa lucrare consacrată Revoluției din 1917, spunea:

Bolșevicii nu au reușit să scape niciodată de obiceiurile din ilegalitate. Chiar și în 1921 Lenin încă mai lăsa impresia că este mai degrabă un conspirator decât un om de stat. Era, desigur, un fenomen obișnuit – l-am putea numi sindromul iacobin – care explică tendința statului revoluționar de a perpetua violența și teroarea. Bolșevicii au dus această tendință cu un pas mai departe decât iacobinii. Dictatura lor a fost prima din secolul al XX-lea (...) care a glorificat propriul trecut violent prin propagandă și prin adoptarea de simboluri și embleme militare. Era ca și cum acest cult al violenței era esențial pentru imaginea despre sine a bolșevicului, un scop în sine, nu un mijloc².

După anihilarea membrilor partidelor politice adversare, imaginea generală a dușmanului poporului era dată de „burjui” – burghezul care era întruparea jefuitorului prin excelență, a celui care s-a îmbogățit pe spinarea oamenilor muncii. Teroarea bolșevică a debutat prin raiduri la casele burgheziei, de unde se „confiscau” bunuri de valoare și bani; s-au impus taxe reprezentanților burgheziei și au fost luați chiar ostatici pentru a fi siguri că răscumpărările solicitate vor fi primite³. Sloganul „Moarte burgheziei” era scris chiar pe zidul CeKa... Se impunea o

umilire cruntă a acestor exploatare și liderii bolșevici se întreceau care mai de care în a oferi soluții. Iată ce spunea Troțki: „De secole, tații și bunicii noștri au curățat gunoiul și mizeriile claselor conducătoare. Acum ele vor fi obligate să curețe după noi. Trebuie să le facem viața într-atât de grea, încât să dorească să nu mai fie burghezi”. Isaak Steinberg, eser de stânga, membru al guvernului în iulie 1918, descrie foarte bine ce însemna să fii burghez pe atunci:

Simplul fapt de a fi burghez te priva de cele mai elementare drepturi ale omului; nu ți se mai dădeau cartele pentru rație, ți se interzicea, ca și negrilor americani, accesul în anumite locuri publice, ți se exilau copiii, familia în cartierele cele mai nesănătoase din oraș. Dacă un membru al clasei tale sau al partidului tău politic s-ar fi gândit să contracareze puterea revoluționară, acest lucru ar fi fost suficient ca să devii tu ostatic, deși nu erai vinovat de nimic. Dacă refuzai să mărturisești sau să-i trădezi pe cei apropiați, erai supus torturii, grosolană sau rafinată, fizică sau morală. Dacă, în sfârșit, nu dădeai nici un prilej de a fi prigonit, dacă-ți ascundeai „cu dibăcie” gândurile în fața puterii, dacă, formal, rămâneai imposibil de prins, făceam în așa fel să te silim să cazi, împotriva voinței tale, în plasa provocatorilor noștri².

Lenin însă, așa cum știm, era și mai meticulos. În decembrie 1917 a scris chiar o lucrare intitulată *Cum să organizăm competiția?*, în care propunea fiecărui oraș să ia măsurile care i se par cele mai potrivite în lupta cu burghezia:

... de a curăța pământul Rusiei de toți dăunătorii, de tâlhari, de ploșnițe, de purici, de bogătași și așa mai departe. Într-un loc, vreo șase bogătași, o duzină de tâlhari, tot vreo șase muncitori care se feresc de muncă (...) sunt trimiși la

¹ Stéphane Courtois, *Comunism și totalitarism*, Ed. Polirom, Iași, 2011, p. 66.

² Orlando Figes, *Revoluția rusă – 1891-1924. Tragedia unui popor*, Ed. Polirom, Iași, 2016, p. 461.

³ Orlando Figes, *Rusia revoluționară (1891-1991)*, Ed. Corint, București, 2016, p. 144.

¹ Apud Figes, *Rusia revoluționară*, p. 145.

² Apud Thierry Wolton, *O istorie mondială a comunismului. Încercare de investigație istorică*, vol. 1, *Cu pumnul de fier. Călăii*, Humanitas, București, 2018, p. 117.